

Natuurbegraafplaats Heidepol - Uitbreiding

Inrichtings- en beheerplan

Juni 2019

Natuurbegraafplaats
Heidepol

Natuurbegraafplaats
Heidepol

project	Natuurbegraafplaats Heidepol - Uitbreiding
onderwerp	Concept inrichtings- en beheerplan
initiatiefnemer	Natuurbegraafplaats Heidepol Harderwijkerweg 37 6816 VA Arnhem
datum	Juni 2019

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	5
2.	Landschaps-ecologische systeemanalyse	7
2.1.	Geologie	7
2.2.	Hydrologie	7
2.3.	Bodem	7
2.4.	Historisch landgebruik	7
2.5.	Ecologie	10
2.6.	Kwaliteiten, knelpunten en kansen	10
3.	Beleidskaders	11
3.1.	Natura 2000-gebied de Veluwe	11
3.2.	Provincie Gelderland	11
3.3.	Gemeente Arnhem	13
3.4.	Nationaal Park de Hoge Veluwe	14
3.5.	Natuurmonumenten	16
3.6.	Geldersch Landschap	16
3.7.	Brana	17
4.	Natuurbegraven volgens Natuurbegraven Nederland	19
4.1.	Algemeen	19
4.2.	Natuurvisie Natuurbegraafplaats Heidepol	20
5.	Ontwerp	21
6.	Inrichting	23
6.1.	Inrichtingsmaatregelen	23
6.2.	Gemengd loofbos en houtsingels	23
6.3.	Open gebied met bosranden	23
6.4.	Half-verharde padenstructuur	25
6.5.	Informatiecentrum en half-verharde parkeerplaatsen	25
7.	Beheer	27
7.1.	Ecologisch werkprotocol	27
7.2.	Gemengd loofbos en houtsingels	27
7.3.	Open gebied en bosranden	27
7.4.	Leefgebiedenbeheer en exoten	27
8.	Samenvatting	28

Luchtfoto van het plangebied. De bestaande natuurbegraafplaats is aangeduid met een rode stippellijn, het uitbreidingsperceel met een rode, doorgetrokken lijn. Voorliggend inrichtings- en beheerplan behandelt enkel het uitbreidingsperceel

1. Inleiding

Met de komst van Natuurbegraafplaats Heidepol in 2012 is een plek tot stand gekomen waar mensen de kracht van de natuur kunnen ervaren; troost, rust en nieuwe inspiratie. Heidepol biedt mensen de mogelijkheid van een laatste rustplaats in de natuur. Het gebied is omgevormd van een gesloten landgoed met landbouwgrond en productiebos naar een open natuurgebied dat voor veel mensen bijzonder is en waar natuur de ruimte krijgt zich te ontwikkelen.

Steeds meer mensen in de regio Arnhem hebben Heidepol en natuurbegraven leren kennen en waarderen. Om ook in de toekomst een laatste rustplaats op deze bijzondere plek aan te kunnen bieden is uitbreiding van Heidepol nodig. Daarvoor is er nu een kans door de omvorming van het landbouwperceel dat grenst aan de natuurbegraafplaats.

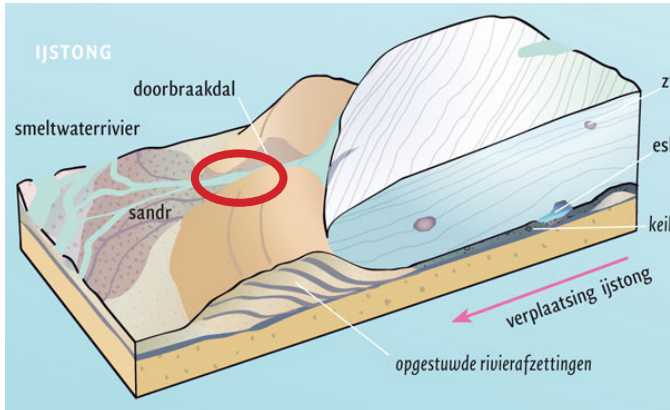
Het plangebied heeft een oppervlakte van 8 hectare en is op dit moment agrarisch in gebruik. Het grenst in het noorden aan de Otterloseweg, in het oosten aan de Koningsweg en in het westen aan de bestaande natuurbegraafplaats Heidepol. Het gebied ligt in een bosrijke omgeving tegen Nationaal Park de Hoge Veluwe, Oud-Reerst en Planken Wambuis. Het plangebied ligt geheel binnen Natura 2000-gebied de Veluwe, dat vooral gekenmerkt wordt door grootschalige oude loof- en naaldbossen en uitgestrekte droge heidevelden. Met dit plan voor omvorming van het agrarische perceel naar natuur met de mogelijkheid van natuurbegraven worden de landschappelijke, cultuurhistorische en belevingswaarden van het perceel versterkt en wordt een wezenlijke bijdrage geleverd aan de natuurdoelen van Natura 2000-gebied de Veluwe en van de leefgebieden die Heidepol nu al biedt.

Voorliggend inrichtings- en beheerplan beschrijft de huidige situatie, de ambities van Natuurbegraafplaats Heidepol en de toekomstige inrichting en het toekomstige beheer van het plangebied dat als natuurbegraafplaats in gebruik zal worden genomen. Ook worden relevante kaders van de overheid en beleid van omliggende natuurbeherende instanties en de relatie ervan met het plangebied beschreven.

Het inrichtings- en beheerplan maakt deel uit van het bestemmingsplan uitbreiding natuurbegraafplaats Heidepol.

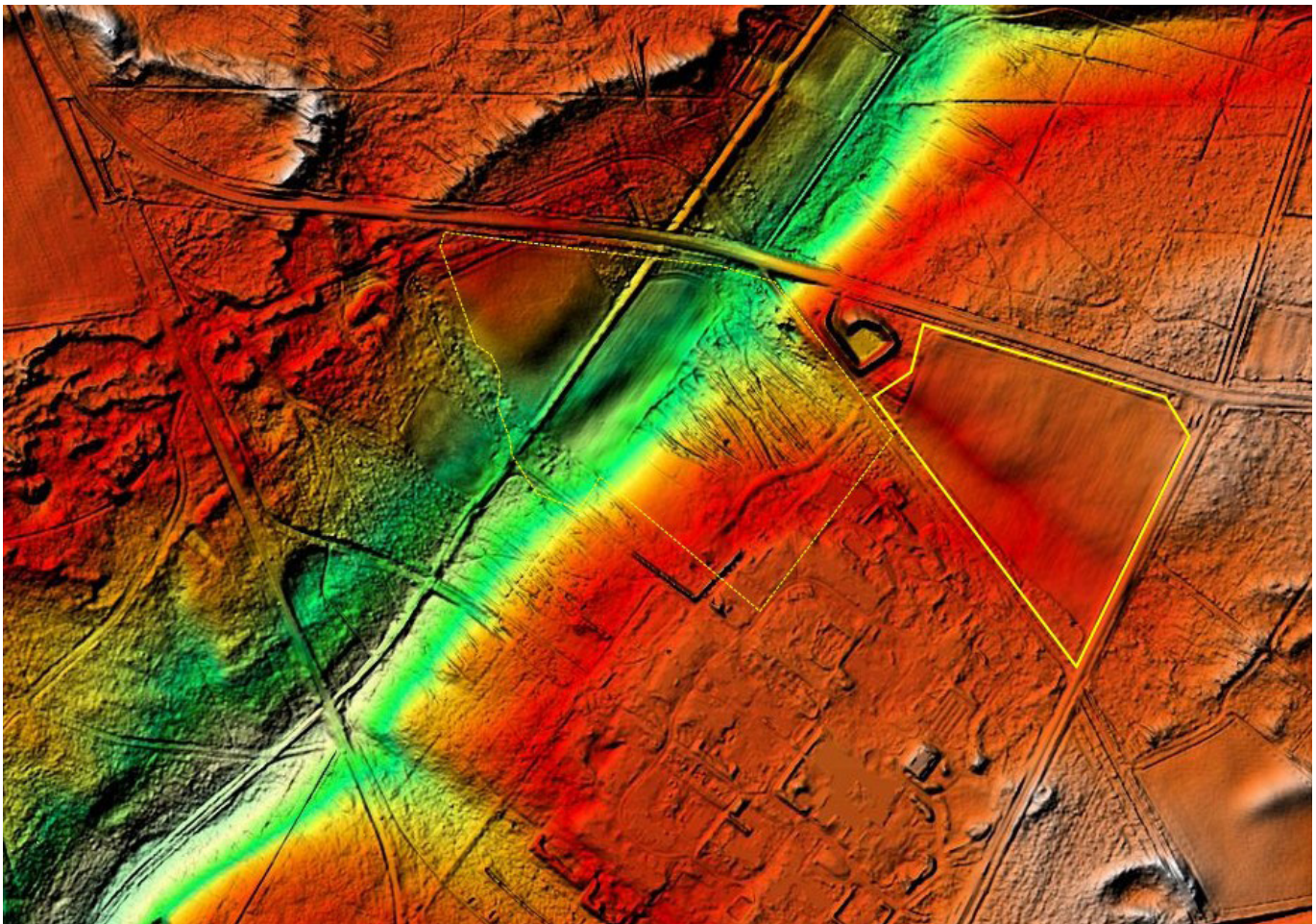

Omgeving Heidepol. De bestaande natuurbegraafplaats is aangeduid met een rode stippellijn, het uitbreidingsperceel met een rode, doorgetrokken lijn

Schematische weergave ontstaan stuwwal met aanduiding van de ligging van het plangebied. Deze ligt op de flank van de stuwwal, in een opgedroogd smeltwaterdal

Het plangebied is een intensief gebruikt agrarisch perceel. Bron: Bureau Waardenburg

Uitsnede Algemene Hoogtekaart Nederland (AHN). Duidelijk zichtbaar is het Papendal, dat dwars over de bestaande natuurbegraafplaats Heidepol ligt. Het uitbreidingsperceel ligt aan een zijtak van het Papendal. Ook hier is sprake van een duidelijk hoogteverschil, maar minder uitgesproken dan op de bestaande natuurbegraafplaats

2. Landschaps-ecologische systeemanalyse

De landschapsecologische systeemanalyse die hierna volgt, maakt duidelijk welke abiotische, landschappelijke en natuur- en cultuurhistorische waarden er zijn in het plangebied en welke kansen en knelpunten er liggen voor versterking van deze waarden. De landschapsecologische systeemanalyse is de basis geweest voor het maken van keuzes over de inrichting van het plangebied als natuurgebied waarbinnen ruimte is voor natuurbegrepen.

2.1. Geologie

Grindhoudende bodem en hoge ligging

In het Vroeg- en Midden-Pleistoceen (2,6 miljoen – 25.000 jaar geleden) werden afzettingen voornamelijk aangevoerd door de Rijn. Deze afzettingen ter hoogte van de huidige Veluwe bestonden uit goed doorlatend, grof zand en bevatten vaak grind. Dit grindhoudend, grove zand treffen we nu nog aan in de bodem van het plangebied.

In de voorlaatste IJstijd (Saalien, 250.000 - 130.000 jaar geleden) werden grote delen van de Veluwe door landijs bedolven. Opstuwing vond plaats aan de randen van het landijs, zodat er stuwwallen van wel 100 meter hoog werden gevormd. Het plangebied ligt nu op de flank van een van deze stuwwallen en wordt gekenmerkt door een heuvelachtig karakter en hoge landschappelijke ligging.

Smeltwaterdalen

Na een korte warme periode van 20.000 jaar begon de laatste IJstijd, het Weichselien (115.000 – 11.000 jaar geleden). Door smeltende sneeuw en ijs werden aan het einde van deze periode diepe stroomdalen gevormd. Dwars over natuurbegraafplaats Heidepol ligt zo'n droog stroomdal dat nu nog steeds duidelijk zichtbaar in het landschap ligt; het Papendal. Het plangebied ligt op de flank van een vertakking van het Papendal en heeft hoogteverschillen tot 3 meter. Deze hoogteverschillen zijn voor Nederlandse begrippen bijzonder.

Uitgedroogde smeltwaterdalen

Na de koude periode van het Weichselien volgt wederom een warmere periode, het Holoceen (11.000 jaar geleden tot nu). Door het ontdooien van permafrost kon water weer door de grofzandige bodem van de stuwwal indringen. Hierdoor voerden de diepe stroomdalen, gevormd tijdens de IJstijden, niet langer water en droogden op. Het Papendal en zijn vertakkingen veranderden in droge dalen zonder oppervlaktewater.

2.2. Hydrologie

Door de hoge ligging in het landschap wordt het plangebied gekenmerkt door de afwezigheid van oppervlaktewater. Door de grofzandige bodem infiltreert regenwater snel in de bodem. Om deze redenen bevindt het grondwater zich ver onder de voor planten bewortelbare zone; tussen de 12 en 19 meter onder het maaiveld. Planten die groeien in het plangebied zijn daarom voor hun watervoorziening afhankelijk van regenwater.

2.3. Bodem

Droge en voedselarme bodem

Van nature is de bodem op de Veluwe droog en arm, door de grofzandige bodem en de hoge ligging in het landschap. De bodems in het plangebied bestaan volledig uit deze droge grofzandige varianten, namelijk haarpodzolgronden en zijn typisch voor voormalige heidegronden. De bodem van het plangebied, dat in gebruik is als landbouwgrond, is verstoord door ploegen en egaliseren.

Humusopbouw

De houtsingels die het landbouwperceel omgeven kenmerken zich door een dikke, nauwelijks verteerde strooisellaag. Door de trage strooiselafbraak is er een grote kans op verzuring van de bodem. Dit belemmert de vestiging van karakteristieke flora en bemoeilijkt de spontane verjonging van bomen en struiken.

Op het agrarisch gebruikte deel van het plangebied is sprake van een dunne organische (eerd-)laag, die ontstaan is door bemesting. Het intensief landbouwkundig gebruik in het plangebied heeft gezorgd voor een onnatuurlijk hoog stikstofgehalte. Door intensief landgebruik is sprake van een slechte bodembiologie en heeft de bodem daardoor een slecht bufferend vermogen. Dit werkt beperkend op de snelheid van potentieel natuurherstel.

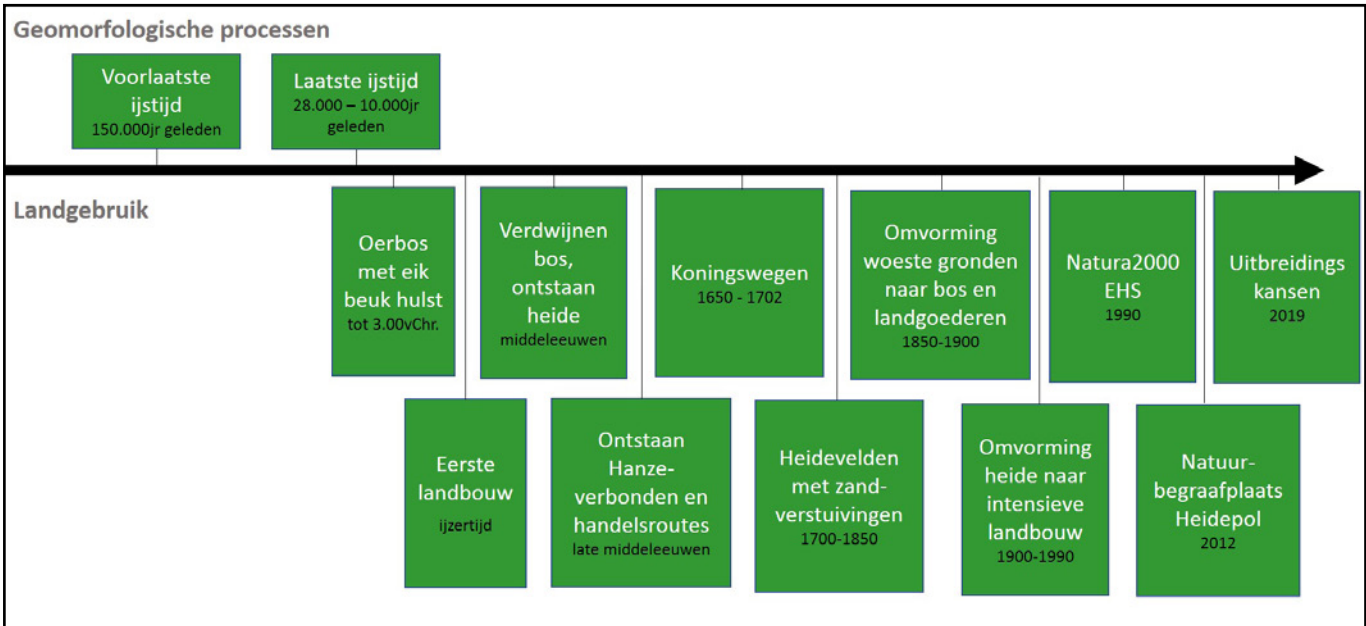
2.4. Historisch landgebruik

Van oerbos tot heideveld

Voordat de mens een grote invloed uitging oefenen op de natuur stond er op de Veluwe een oerbos, bestaande uit zomer- en wintereik, beuk, grove den en hulst met op de meer gebufferde plekken haagbeuk, linde en iep¹. Het ingrijpen van de mens vanaf de ijzertijd heeft er echter toe geleid dat de oorspronkelijke vegetatie overal is verdwenen.

---

1 Nysen, B. & Jans, R., 2016. Naar duurzaam bosbeheer op zandgronden. Bijdrage in Vakblad Natuur, bos en landschap - Themanummer bos, p. 18-21

Tijdlijn met daarop belangrijke ontwikkelingen in de geschiedenis die plaats hebben gevonden op of in de buurt van het plangebied

Uitsnede uit een historische kaart uit 1825. Het plangebied ligt aan de Harderwijkerweg, een verbindingsweg tussen Arnhem en Harderwijk, waar deze het Papendal doorkruist. Er is sprake van een lage Harderwijkerweg en een hoge Harderwijkerweg.

Deel van de houtsingel gelegen langs de Otterloseweg. Bron: Bureau Waardenburg

Uitsnede van een historische kaart uit 1950 met daarop het uitbreidingsperceel. Hierop is te zien dat de grenzen tussen open (heide) en gesloten (bos) zeer grillig waren

De bodem van het plangebied is erg arm en daarmee van nature niet geschikt voor akkerbouwdoeleinden. Het is daarom vóór de ontginning eeuwenlang in gebruik geweest als gemeenschappelijk beweidingsgebied. Ook werden hier plaggen gestoken, strooisel geoogst en hout gekapt, waardoor net als op de rest van de Veluwe door de loop van de tijd een uitgestrekte, vrijwel boomloze heide ontstond. Deze heidevegetaties van de Veluwe bestonden voornamelijk uit struikhei, (korst-)mossen, diverse grassen, kruiden en andere dwergstruiken (struikheide, blauwe en rode bosbes) en verspreid vliegdennen.

Verkeersader Hanze-verbond

De huidige Harderwijkerweg is een restant van een oude, middeleeuwse verbinding tussen de Hanzesteden Harderwijk en Arnhem, zogenaamde Hanzewegen. Het was een belangrijke handelsroute over land tussen de noordelijke Hanzesteden en de zuidelijk gelegen steden. Lokale historici Lodewijk Rondeboom en Gerrit Breman wijzen erop, dat in de omgeving van het plangebied nog steeds restanten van oude karresporen zichtbaar zijn. Deze sporen markeren de ligging van deze middeleeuwse Hanzeweg. In het centrale deel van het plangebied zijn deze sporen weggevaagd na de ontginning en ingebruikname als landbouwgrond, maar aan de randen in de houtsingels zijn ze nog steeds zichtbaar.

De Hanzeweg was niet één vaststaand pad maar een bundel van karresporen. Het kende een hoger (in de winter) en een lager (in de zomer) tracé. Pas later zijn deze wegen verhard en is de huidige ligging vastgelegd op de plek waar nu de Harderwijkerweg ligt. Landschappelijk gezien verbindt de Harderwijkerweg de bestaande natuurbegraafplaats met het plangebied.

Jachtwegen Koning Willem III

Stadhouder Koning Willem III van Oranje (1650 – 1702) liet op de Veluwe zogenaamde Koningswegen aanleggen. Dit zijn wegen aangelegd voor de grote hobby van de stadhouder, de parforcejacht en waren bedoeld om de jachtstoeten van het ene naar het andere jachtgebied te verplaatsen en om wild (voornamelijk roodwild) op te drijven. Zo ook nabij Heidepol. Tijdens recente veldstudies is ontdekt dat de originele Koningsweg dwars over het plangebied loopt en daarmee ook verder op Nationaal Park de Hoge Veluwe zichtbaar is. Later is er ten oosten een nieuwe verbindingsweg aangelegd die de naam Koningsweg heeft gekregen. De "jachtweg" had geen functie meer en verdween uit het landschap, enkel relictten herinneren nog aan deze tijd.

Ontginningen en landgoedontwikkeling

Aan het einde van de 18e eeuw bestond een groot deel van de Veluwe uit open terrein met veel heide vegetaties en open zandvlaktes. Door overbegrazing werd de begroeiing zo schaars en de bodem plaatselijk zo arm dat de wind vat kreeg

op het open zand. Het zand kon gaan stuiven en zo ontstonden zogenaamde stuifduinen. Dit stuivende zand vormde een serieuze bedreiging voor akker- en graslanden en nederzettingen.

Door middel van bebossing werd gestart met het beteugelen van de stuifzanden. Veel van de heidegronden werden in de loop van de 19e eeuw door de gemeente verkocht aan particulieren, met de verplichting om de heide te ontginnen naar landbouwgrond of bosgrond. Vermogende particulieren kochten deze aan en stichten daarop hun eigen ontginningslandgoederen. De eigendommen werden veelal afgebakend door de plaatsing van grenspalen (een stapeling van heideplaggen op bulten), of door de aanplant van scheibeuken op wallen. Zulke elementen zijn op natuurbegraafplaats Heidepol nog terug te vinden, maar op het uitbreidingsperceel niet. Tegelijkertijd ontstond er een grote vraag naar dennenhout voor het stutten van de mijnen in Limburg, waardoor de in de 19e eeuw een begin werd gemaakt met de ontginning van de nog bestaande woeste en onvruchtbare gronden in het kader van houtproductie.

Het plangebied is door de eeuwen heen in bezit gekomen van diverse houthandelaren en grootgrondbezitters. Tot het begin van de 20e eeuw bestond het plangebied uit een open heide-terrein. Vanaf toen is het gebruik van het perceel vele malen gewisseld tussen bosbouw en heide, waarbij de grenzen tussen open en gesloten gebied zeer grillig waren.

Landbouw en natuur

In de jaren '60 van de 20e eeuw is het perceel in gebruik genomen als landbouwgrond. In deze tijd is aan de noordzijde een houtsingel aangeplant. De houtsingels aan de andere zijden waren al aanwezig. Waarschijnlijk is rond deze tijd het perceel ook geëgaliseerd. De omliggende gebieden zijn in die tijd aangewezen en beschermd als natuurgebied. Rond 1995 is de houtsingel aan de oostzijde van het plangebied verwijderd voor de aanleg van een fietspad. In 2014 is de Veluwe, inclusief het plangebied, aangewezen als Natura 2000-gebied. Het plangebied is echter altijd in gebruik gebleven als landbouwgrond.

Scheibeuken op de bestaande natuurbegraafplaats Heidepol

2.5. Ecologie

Landschappelijke samenhang

Het plangebied ligt geografisch gezien centraal in het zuidelijke deel van de Veluwe. De hoge ecologische waarde heeft de Veluwe voor een groot deel te danken aan de uitgestrektheid van de bossen en heidevelden en de rust in het gebied. De Veluwe was vroeger één groot heideterrein, dat na ontginning grotendeels beplant is met bos. Hierdoor is een lappendeken van bosopstanden van verschillende leeftijdsklassen, heidevelden, afgewisseld met slechts her en der akkers, weilanden en nederzettingen ontstaan.

Ook in de directe omgeving van het plangebied is veel bos en heide aanwezig. Ten noorden van het plangebied liggen de uitgestrekte heidevelden van Nationaal Park de Hoge Veluwe en Oud Reemst. Verderop liggen de grootschalige bosgebieden van Planken Wambuis. Tussen het plangebied en Arnhem liggen diverse landgoederen, die gekenmerkt worden door de afwisseling van bossen, akkers, graslanden en lanen. Het plangebied zelf heeft een onnatuurlijk karakter en is landschappelijk gezien aangetast, door het grootschalig agrarisch gebruik.

De A12 ten zuiden van het plangebied vormt een harde scheiding tussen een groot deel van de Arnhemse landgoederen en de noordelijker gelegen bos- en heidegebieden.

Flora

De begroeiing in het plangebied bestaat grotendeels uit een-tonig, voedselrijk grasland met een landbouwkundige productiedoelstelling. Door de intensief agrarische functie is er een hoge jaarlijkse bemestingslast. De soortenrijkdom in het grasland is laag en bestaat naast het eiwitrijke Engels raaigras slechts uit enkele triviale graslandsoorten. De soortenrijkdom op het grasland is daardoor laag.

De houtsingels die het landbouwperceel omgeven hebben een vrij dichte ondergroei en bevatten naast de typische soorten zomereik, ruwe berk, grove den en beuk ook uitheemse soorten als Amerikaanse vogelkers en Amerikaanse eik.

Fauna

Door het intensief agrarische gebruik van het grasland is de faunistische biodiversiteit erg laag. Het grasland lijkt slechts gebruikt te worden door algemene zoogdieren als vos en ree en vogels om zich van het ene foerageer- of broedgebied naar het andere te verplaatsen. Ook is het bodemleven in het plangebied slecht ontwikkeld met nauwelijks schimmels, doordat het perceel in het verleden is geploegd en door injectie van drijfmest.

Rond het plangebied worden diverse bosvogels als boomkruiper, boomklever, grote bonte specht en zwarte mees aange troffen. Dit wijst erop dat er kansen liggen voor uitbreiding van het areaal van deze soorten na natuurontwikkeling. Typische soorten van heidevegetaties ontbreken.

Levendbarende hagedis, hazelworm en zandhagedis komen voor in de nabije omgeving van het plangebied. In het plangebied zelf zijn geen waarnemingen van deze soorten gedaan. Voor de zandhagedis zijn in het verleden faunapassages aangelegd, die omliggende grasland- en heideterreinen ten oosten van de Koningsweg en het Nationaal Park de Hoge Veluwe verbinden. Er ligt ook een faunapassage naar het plangebied, onder de Koningsweg. Bekend is dat op natuurbegraafplaats Heidepol een bewoonde dassenburcht aanwezig is en dan de zandhagedis zich weer laat zien.

2.6. Kwaliteiten, knelpunten en kansen

Hieronder worden de belangrijkste kwaliteiten van het plangebied opgenoemd en worden knelpunten en kansen benoemd voor natuurontwikkeling.

- Geomorfologisch gezien is het plangebied bijzonder door de relatief grote hoogteverschillen. Er ligt een kans om dit beter zichtbaar en beleefbaar te maken;
- Cultuurhistorisch gezien is het plangebied en haar omgeving interessant door de aanwezigheid van de Harderwijkerweg als Hanzeweg Arnhem en Harderwijk en de Koningswegen van Willem III. Echter, deze cultuurhistorisch waarde volle lijnen zijn op dit moment in het plangebied niet (meer) zichtbaar;
- De landschappelijke samenhang van de Veluwe is groot door de uitgestrektheid en grote mate van aaneensluiting van natuurgebieden. Het plangebied zou door herinrichting een betere verbindende functie kunnen krijgen voor typische fauna van grootschalige, droge zandlandschappen zoals das en zandhagedis;
- Het huidige landbouwkundige gebruik van het plangebied gaat gepaard met lage natuurwaarden. Door omvorming naar natuur zouden de natuurwaarden sterk kunnen stijgen en kan het een betere schakel worden tussen de omliggende bos- en heideterreinen.

Natuurbegraafplaats Heidepol hecht er veel waarde aan haar activiteiten aan te laten sluiten bij de ambities van de diverse overheidsinstanties en natuurbeherende instanties in de regio, omdat zo de potentie van de te behalen natuurwinst optimaal benut wordt. Hieronder de belangrijkste beleidskaders.

3. Beleidskaders

3.1. Natura 2000-gebied de Veluwe

Algemeen

Het gehele plangebied ligt in het Natura 2000-gebied de Veluwe, met 91.200 hectare het op één na grootste natuurgebied van Nederland. Natura 2000 richt zich op het behoud en de ontwikkeling van natuurgebieden in heel Europa. Door zijn uitgestrektheid en arme bodems is de Veluwe een belangrijk gebied voor een groot aantal plant- en diersoorten van voedselarme milieus en/of afhankelijk van een grote mate van rust, zoals het vliegend hert, nachtzwaluw en tapuit.

Kernopgaven

De belangrijkste opgaven voor Natura 2000-gebied de Veluwe zijn²:

- Vormen van een complex van meerdere habitattypen, die in ruimte en tijd door natuurlijke successie geleidelijk in elkaar overgaan;
- Intern verbinden van heide- en stuifzandlandschappen (inclusief heischrale graslanden) om de uitwisseling van diersoorten te stimuleren. De ruimtelijke samenhang van te kleine habitats wordt versterkt door de aanleg van verbindende corridors;
- Oude eikenbossen: uitbreiding areaal en verbeteren van de kwaliteit, met specifieke aandacht voor het vliegend hert;
- Stuifzandlandschappen en structuurrijke droge heiden: Uitbreiden van zandverstuivingen, stuifzandheiden met struikhei, droge heiden en van heiden met kraaiheide. De kwaliteit van deze habitats vergroten door bevorderen van meer variatie in structuur, in ontwikkelingsstadia en in de overgangen naar bos. Vogelsoorten als duinpieper, nachtzwaluw, draaihals en tapuit profiteren van deze verbeteringen;
- Heischraal grasland: uitbreiden areaal en verbeteren van de kwaliteit. Heischraal grasland is een prioritair habitattype. Dit betekent dat het noodzakelijk is de bescherming met de hoogste urgentie op te pakken.

Kansen

De voorgestelde ontwikkelingen in het plangebied kunnen bijdragen aan gunstige omstandigheden voor de habitatoorten nachtzwaluw, tapuit en vliegend hert, en andere soorten afhankelijk van oude eikenbossen en heischraal grasland, waarvoor de Veluwe als Natura 2000-gebied is aangewezen.

2 Provincie Gelderland, 2018. Beheerplan Natura 2000 Veluwe (057)

Deze soorten zijn naast open habitattypen en eikenbossen afhankelijk van geleidelijke overgangen van open gebieden naar bos. Andere soorten waarvoor de ontwikkeling in het plangebied een vergroting van het leefgebied kan betekenen, zijn zandhagedis, das en zwarte specht.

De natuurvisie voor natuurbegraafplaats Heidepol en het uitbreidingsperceel sluit aan bij de belangrijkste opgaven voor Natura 2000-gebied de Veluwe.

3.2. Provincie Gelderland

Natuurambities

De provincies zijn verantwoordelijk voor het uitvoeren van het Nederlandse natuurbeleid. Provincie Gelderland heeft in het Ambitiedocument Natuur vier concrete natuurambities geformuleerd³:

- Mensen dichterbij de natuur brengen (door communicatie, werken met ambassadeurs, educatie, ondersteuning van burgerinitiatieven);
- Natuur-inclusief werken als norm (zoeken naar combinaties tussen natuur en andere activiteiten en functies);
- Natuur en klimaat als logische partners (bij inrichting van nieuwe ontwikkelingen);
- Meer variatie in planten en dieren genereren (met name buiten de bestaande natuurgebieden).

Enkele concrete acties die voortvloeien uit deze ambities zijn:

- Opstellen van een programma bodemherstel van de Veluwe, waarin pilots worden uitgevoerd om de mineralenbalans te herstellen en de effecten van verzuring te verminderen;
- Opleiden en aanstellen van zogenaamde ambassadeurs van de Gelderse natuur;
- Het opzetten van een netwerk van Gelderse natuurmakers, waarin ruimte is voor het delen van vragen, kennis en ervaring.

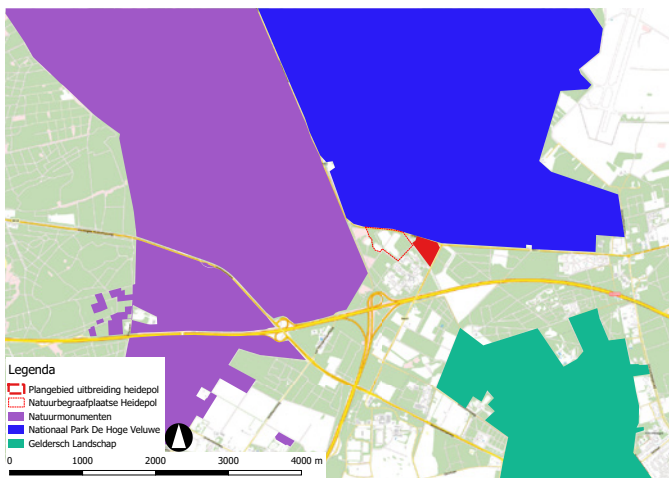
Gelders Natuurnetwerk en Natuurbeheerplan

Het gehele plangebied heeft planologisch gezien een agrarische bestemming. De bestaande houtsingels rondom het plangebied zijn echter door de provincie aangeduid als Gelders Natuurnetwerk (GNN). Het perceel dat landbouwkundig in gebruik is, ligt in de Groene Ontwikkelingszone (GO).

3 Provincie Gelderland, 2017. Ambitiedocument Natuur

Uitsnede van het provinciale Natuurbeheerplan. Hierop is te zien dat de houtsingel langs de Harderwijkseweg deel uitmaakt van het Gelders Natuurnetwerk. Vrijwel alle bospercelen in de omgeving van het plangebied zijn aangeduid als N16.03 Droog bos met productie

Overzichtskaart met daarop de natuurbeherende instanties aangeduid die in de omgeving eigendommen hebben: Nationaal Park de Hoge Veluwe, Natuurmonumenten en Geldersch Landschap

Zwarte specht, een soort die typisch is voor het Veluws Plateau

---

Hierin is ruimte voor economische ontwikkelingen, in combinatie met een versterking van de samenhang tussen aangrenzende en inliggende natuurgebieden⁴.

Dit netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuur moet natuurgebieden beter verbinden met elkaar en met het omringende agrarische gebied.

In het natuurbeheerplan van provincie Gelderland zijn de doelstellingen voor het GNN concreet gemaakt. Het Natuurbeheerplan kent een ambitiekaart en een beheertypenkaart. De beheertypenkaart geeft de begrenzing van alle bestaande, beheerwaardige (agrarische) natuur en landschap weer volgens de landelijk uniforme systematiek van de Index Natuur en Landschap. Met de beheertypenkaart geeft de provincie aan welke natuurbeheertypen en landschapsbeheertypen in stand kunnen worden gehouden. De ambitiekaart geeft aan waar de provincie een investering wil doen in nieuwe natuur. De houtsingels in het plangebied hebben het beheertype N16.03 Droog bos met productie.

Laanherstel N311 (Koningsweg)

Er vindt in 2019 groot onderhoud plaats aan de Koningsweg tussen de N310 (bij snackkiosk de Pitstop) en de oprit naar de A50. De maximum snelheid wordt hier aangepast naar 60 km/uur. Deze werkzaamheden worden gecombineerd met het herstel van de bomenlanen langs de N311. Door laanherstel wordt de waardevolle laanstructuur gewaarborgd.

Kansen

De natuurambities van provincie Gelderland zoals verwoord in het Ambitiedocument Natuur en in het Natuurbeheerplan bieden aanknopingspunten voor de ontwikkeling van het plangebied. Zo kan met de ontwikkeling van het plangebied acht hectare agrarische grond omgevormd worden naar hoogwaardige natuur en kan de beleefbaarheid van de natuur versterkt worden. Een natuurbegraafplaats is een plek waar mensen de kracht van de natuur kunnen ervaren. Het brengt mensen dicht bij de natuur.

Natuurbegraven sluit daarnaast aan bij de natuurambities van de provincie door de unieke vorm van natuur-inclusief werken. Het laat zien hoe een economische activiteit de natuur en de beleving ervan ten goede kan komen. Ten slotte kan natuurbegraafplaats Heidepol bijdragen aan de provinciale natuurambities door aan te sluiten bij het netwerk van Gelderse natuurmakers.

---

4 Provincie Gelderland, 2014. Omgevingsverordening Gelderland

3.3. Gemeente Arnhem

Structuurvisie Arnhem 2020, doorkijk 2040

De structuurvisie voor Arnhem biedt een strategisch kader voor ruimtelijke plannen voor de lange termijn⁵. Het dient als kader en inspiratiebron voor toekomstige ruimtelijke initiatieven. Cultuurhistorie dient een actieve rol te spelen bij veranderingsprocessen en ontwerpkeuzen. Het accent bij het behouden van waardevolle cultuurhistorie ligt op 'behoud door ontwikkeling' in plaats van 'behoud door bescherming'.

Het plangebied ligt in de landschappelijke zone het 'Veluws plateau', een groene zone waarin verschillende elementen en lijnen 'verstopt' liggen: zichtbare en onzichtbare archeologie, een netwerk aan ontginningswegen en radiaalwegen. De gemeente streeft in deze zone naar het continueren van de structuur en karakteristiek van de stuwwal met de in zichzelf gekeerde terreinen liggend aan radialen. Bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt gevraagd om vermindering van verromming en versnippering van het groen-blauw raamwerk, in combinatie met het beter benutten en waar mogelijk versterken van de bestaande kwaliteiten van het gebied.

Het gebied gelegen in de oksel van de Otterloseweg en Koningsweg, waartoe naast het plangebied ook de huidige natuurbegraafplaats Heidepol en een deel van 's Koonings Jagt behoren, is aangemerkt als een gebied gelegen aan zulke radialen waarin 'accenten versterkt en poorten zichtbaar gehouden' kunnen worden. De structuurvisie beveelt aan om hier het terrein meer toegankelijk te maken en 'verborgen elementen' beter beleefbaar te maken. Daarbij is handhaving van de bestaande sfeer, de poortfunctie van de Harderwijkerweg en de aantakking op de radialen Koningsweg en Otterloseweg essentieel.

Groenvisie gemeente Arnhem 2017-2035

De Groenvisie omschrijft hoe de gemeente de komende jaren omgaat met het groen in en om de stad. Het geeft richting aan initiatieven in het groen en is een toetsingskader voor het beoordelen van ruimtelijke plannen en projecten⁶. Het geeft een verdere invulling aan de in de Structuurvisie benoemde landschappelijke zones van Arnhem en de specifieke waarden en kwaliteiten van het Arnhemse groen.

---

5 Gemeente Arnhem, 2012. Structuurvisie Arnhem 2020 - Doorkijk 2040

6 Gemeente Arnhem, 2018. Groenvisie 2017 - 2035

Belangrijke algemene doelen die genoemd worden in de Groenvisie waar expliciet rekening mee gehouden wordt bij de ontwikkelingen in het plangebied:

- De landschappelijke en cultuurhistorische onderlegger is afleesbaar en beleefbaar;
- De niet verplaatsbare, rijke en mooie landschappelijke structuren en cultuurhistorische terreinen en lanen blijven behouden en worden versterkt;
- De leefgebieden van inheemse soorten zijn versterkt;
- De openbare ruimte als bossen en parken kennen een beweeg- en sportvriendelijke groene inrichting, inclusief recreatieve verbindingen.

Het plangebied is gelegen in landschappelijke zone 'Veluws plateau'. In deze zone stellen de waarden landschap, ecologie en hydrologie de belangrijkste kaders voor ontwikkeling. Er ligt een opgave voor het versterken van het leefgebied van de doelsoorten edelhert, wild zwijn, havik, das, ree, groene en zwarte specht, nachtzwaluw, adder, zandhagedis, gladde slang, vleermuizen en inheemse vegetatie. Hierbij is aandacht voor het opheffen van versnippering en lichthinder. Daarnaast dienen oude slechte lanen vervangen te worden door nieuwe aanplant en stimuleert Arnhem promotie en educatie over groen en natuur.

Kansen

Gemeente Arnhem hecht veel waarde aan het afleesbaar en beleefbaar maken van cultuurhistorische waarden zoals de oude ontginnings- en radiaalwegen en aan het versterken van leefgebieden van inheemse soorten. In het ontwerp van het uitbreidingsperceel wordt hierbij aangesloten door aandacht te schenken aan het zichtbaar maken van (deels) verdwenen cultuurhistorische waarden en aan het versterken van leefgebieden van typische soorten van de Veluwe zoals zandhagedis en nachtzwaluw.

3.4. Nationaal Park de Hoge Veluwe

Algemeen

De natuurbegraafplaats grenst in het noorden aan Nationaal Park de Hoge Veluwe. Het Nationaal Park herbergt een vrij compleet heidelandschap, met een grote mate van afwisseling van typische natuurtypen binnen dit landschap. Hierdoor is het rijk aan gradiënten en typische planten- en diersoorten.

Kernopgaven

Het natuurdoel van het Park is om "het beste van de Veluwe landschappen die rond 1900 en daarna zijn ontstaan, in stand te houden"⁷. Hierbij gaat het om het complex van half-natuurlijke landschappen van zandverstuivingen, droge en natte heide en bossen als gronden voor extensieve landbouw. Bij het verhogen van de natuurkwaliteit wordt de nadruk gelegd op de open terreintypen (droge heide, natte heide, heischraal grasland, stuifzanden).

Hiertoe worden in de periode 2015-2020 de volgende projecten uitgevoerd:

- Behoud en vergroting van het areaal van stuifzand landschap;
- Herstel heidelandschap door actief beheer;
- Specifiek beheer voor specifieke soorten (waar nodig zet het Park in op herintroductie);
- Kwaliteitsverbetering en herstel van waterkwaliteit vennen;
- Bijdrage leveren aan ecologische verbindingen;
- Herstel biodiversiteit door herstel bodemmineralogie door toepassing van steenmeel.

Kansen

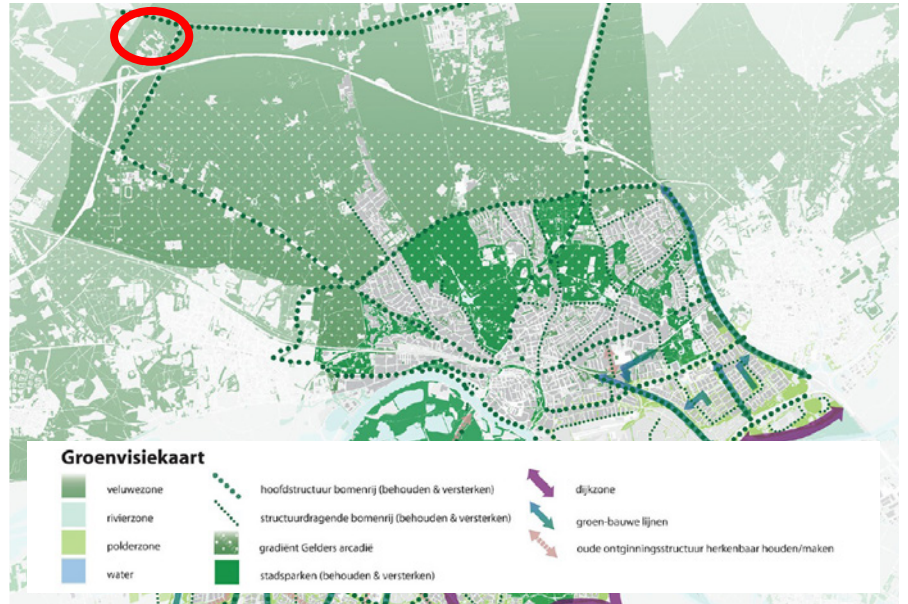
Het Nationaal Park de Hoge Veluwe bevat een groot oppervlak aan gekwalificeerd habitat droge heide en heischrale graslanden en (in mindere mate) oude eikenbossen. Gezien de ligging van het plangebied pal tegen de zuidelijke grens van dit Nationaal Park, ligt er een concrete kans voor uitbreiding van het areaal heischrale graslanden en eikenbos. Hierdoor kan de schaal en de weerbaarheid van deze gekwalificeerde habitats worden vergroot.

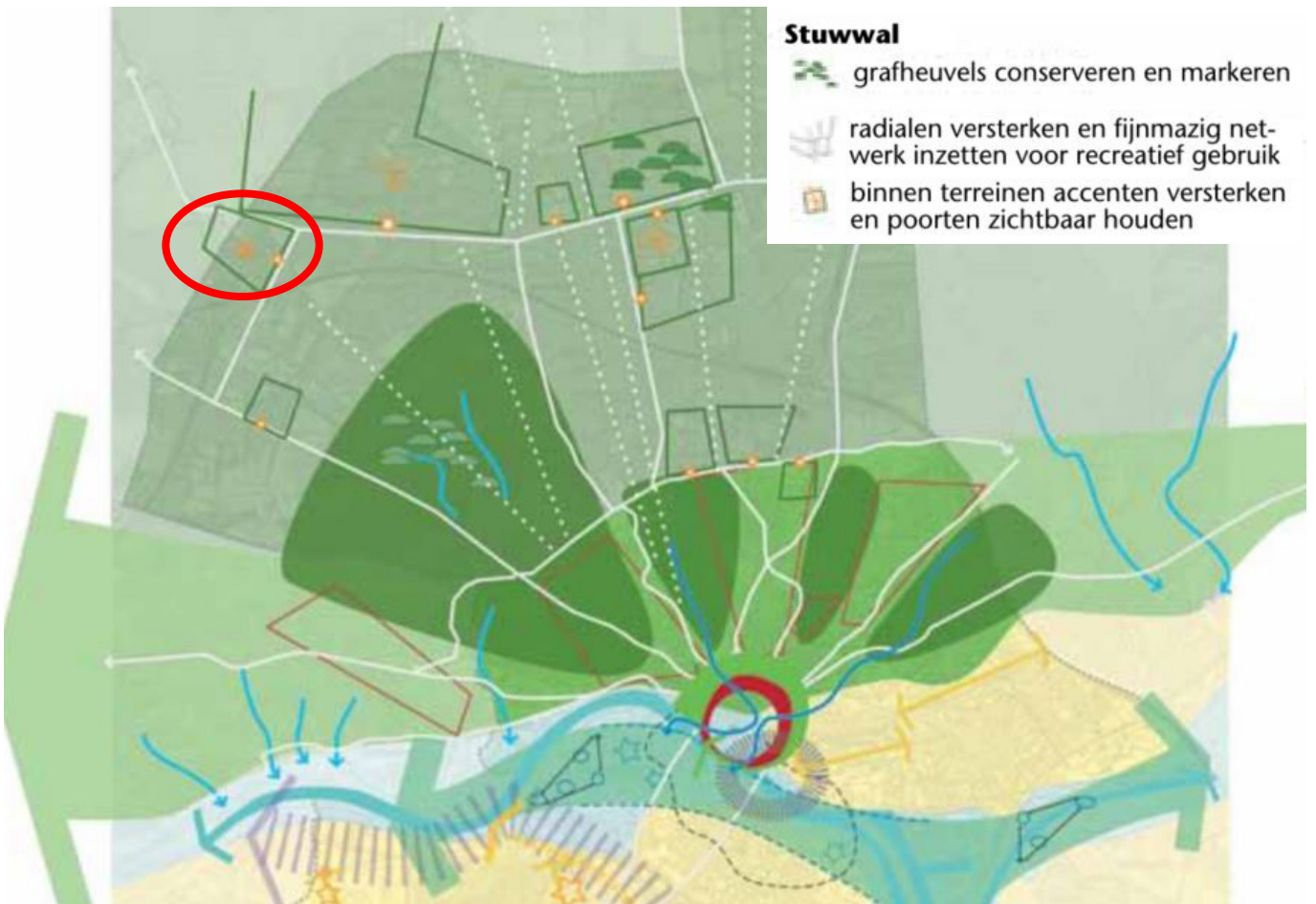
⁷ Stichting Het Nationale Park de Hoge Veluwe, 2009. Totaalplan 2010 - 2020 - Investeren in ruimtelijke ontwikkeling en kwaliteit

Fietspad en laanbeplanting langs de Koningsweg, ten oosten van het plangebied

Uitsnede uit de Groenvisiekaart van gemeente Arnhem. Het plangebied ligt in de Veluwezone. De Otterloseweg en Koningsweg behoren tot de 'hoofdstructuur bomenrijen', die behouden en versterkt dienen te worden

Uitsnede uit de Cultuurhistorische kanskaart uit de structuurvisie van gemeente Arnhem. Het plangebied ligt in een gebied waarbinnen typische landschappelijke accenten en recreatieve toegankelijkheid versterkt dienen te worden

---

3.5. Natuurmonumenten

Algemeen

Natuurmonumenten streeft naar een versterking van het Nationaal Natuurnetwerk (NNN) door de aankoop, inrichting en verbinding van NNN-gronden. Natuurmonumenten hanteert voor specifieke natuurdoelen op beheertypeniveau de doelen uit het provinciale Natuurbeheerplan.

Bosbeheer

De nota 'Bosbeleid van Natuurmonumenten'⁸ vormt het beleidskader voor het te voeren bosbeheer. Natuurmonumenten streeft in haar bossen naar hoge natuurwaarden, behorende bij complete bosesystemen met allerlei bosontwikkelingsstadia van open plekken tot stukken met oude aftakelende bomen en naar zo veel mogelijk dynamiek als gevolg van natuurlijke processen. In hoofdlijnen streeft Natuurmonumenten hierbij naar:

- Bescherming van bijzondere plant- en diersoorten;
- Vergroten van het aandeel loofhout;
- Bevorderen van natuurlijke verjonging en aanplant van inheemse soorten;
- Bevorderen van dynamiek als gevolg van natuurlijke processen;
- Behoud van waardevolle cultuurhistorische elementen in combinatie met het beleefbaar maken van het bos;
- Verwijderen van invasieve exoten als Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers;
- Bevorderen van het aandeel dood hout;
- Ontwikkelen van open plekken en bosranden met mantel- en zoomvegetaties.

Natuurmonumenten maakt bij bosvorming gebruik van groepenkap. Het wel of niet actief ingrijpen in de bosontwikkeling is geen doel op zich, maar een middel om het doel te bereiken.

Aan de randen van bosgebieden zet natuurmonumenten in op het ontwikkelen van gevarieerde bosranden met ruimte voor mantel- en zoomvegetaties. Daarmee wordt leefruimte geboden aan soorten van open plekken en struweel.

---

8 Vereniging Natuurmonumenten, 2006. Bosbeleid van Natuurmonumenten

Natuurgebied Planken Wambuis

Natuurmonumenten beheert in de omgeving van Natuurbegraafplaats Heidepol het natuurgebied Planken Wambuis, waar ook Reijerscamp, Oud-Reemst en Wolfheze deel van uitmaken. Een groot deel van dit gebied bestaat uit bos. Het Oude Hout is een voormalig hakhoutbos en wordt beheerd als bosreservaat. In de overige bossen is sprake van overgangsbeheer van voormalige productiebossen naar natuurlijk bos. Natuurmonumenten werkt daarnaast aan verbinding van de bestaande heidevelden. Op de akkers van Oud Reemst worden de cultuurhistorische waarden in stand gehouden, door granen als haver en winterrogge te verbouwen.

Kansen

Natuurmonumenten en Natuurbegraven Nederland hebben in 2014 een samenwerking getekend vanuit het gezamenlijke hoofddoel om natuur te beschermen, behouden, versterken en beleefbaar te maken. Vanuit deze overeenkomst wordt op diverse plekken in Nederland gewerkt aan het mogelijk maken van een laatste rustplaats in de natuur. Elk van deze natuurgebieden zal na de laatste natuurbegrafenis worden overgedragen aan Natuurmonumenten. Dit zal ook op natuurbegraafplaats Heidepol gebeuren. Met betrekking tot natuurbeheer sluit Natuurbegraven Nederland aan bij de door Natuurmonumenten gehanteerde beleidskaders.

Door omvorming van de landbouwgrond naar natuur op het uitbreidingsperceel wordt een bijdrage geleverd aan betere verbinding en weerbaarheid van de omliggende natuurgebieden, ook die van Natuurmonumenten. De te ontwikkelen natuurtypen op het uitbreidingsperceel sluiten aan bij de natuurtypen die in de omringende gebieden van Natuurmonumenten voorkomen.

3.6. Geldersch Landschap

Tussen Arnhem en Oosterbeek bezit Geldersch Landschap & Kasteelen een zevental landgoederen. Al deze landgoederen samen worden Mariënborn genoemd, naar het klooster waartoe de gronden behoorden. Het beheer richt zich vooral op het in stand houden van het cultuurhistorisch waardevolle landschap van de diverse landgoederen. Het bestaat uit een afwisseling van weilanden, akkers, loof- en naaldhoutbossen en landschapselementen als lanen en houtsingels.

Kansen

De eigendommen van het Geldersch Landschap bestaan vrijwel geheel uit oude landgoederen met bijzondere, cultuurhistorisch waardevolle elementen. Op Heidepol worden de afwisseling en het behoud van het cultuurhistorische landschap als belangrijke onderdelen van het ontwerp opgenomen. De inrichting van het plangebied zal ervoor zorgen dat typische diersoorten van kleinschalige landschappen zoals das, geelgors en ree vanuit de gebieden van het Geldersch Landschap Heidepol kunnen bereiken.

3.7. Brana

Natuurbegraafplaats Heidepol is een van de oprichters en actief lid van de Branchevereniging Natuurbegraafplaatsen Nederland (Brana). Brana bewaakt de kwaliteit, continuïteit en profilering van deze specifieke maatschappelijke voorziening en komt op voor de belangen van de leden. Elke nieuwe natuurbegraafplaats die voldoet aan de door Brana opgestelde criteria, kan lid worden. Brana streeft naar constructieve contacten met alle belangrijke stakeholders voor natuurbegraven in Nederland.

Brana heeft een gedragscode opgesteld om duidelijk te maken waaraan echte natuurbegraafplaatsen blijvend herkend kunnen worden. Elke natuurbegraafplaats die deze gedragscode onderschrijft, maakt daarmee duidelijk dat zij de kwaliteit en continuïteit van de bedrijfsvoering borgt door duurzaam en maatschappelijk verantwoord te ondernemen.

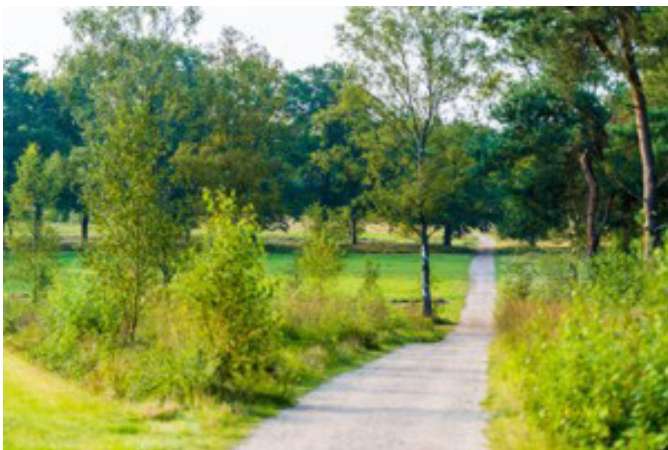
Een bij Brana aangesloten natuurbegraafplaats beheert een voor publiek toegankelijke natuurbegraafplaats in een gebied met de planologische hoofdbestemming natuur en de toegevoegde functie of bestemming begraven of natuurbegraafplaats. De gedragscode heeft specifieke eisen ten aanzien van het natuurbeheer op natuurbegraafplaatsen. Zo garandeert een Brana lid dat het natuurbeheer plaatsvindt door een gecertificeerd natuurbeheerder. Daarnaast voert een Brana lid het natuurbeheer uit op basis van een (natuur-)beheerplan, is het beleid gericht op in stand houden en verbeteren van de kwaliteit van natuur, bos, bodem en van de biodiversiteit en rapporteert het lid periodiek over de effecten en resultaten van dat beleid. Op alle bij Brana aangesloten natuurbegraafplaatsen worden enkel eeuwigdurende grafrechten uitgegeven.

Een natuurgraf (circa drie jaar oud) met houten boomschijf als gedenkteken

Luchtfoto van een deel van de huidige natuurbegraafplaats Heidepol en in de achtergrond het uitbreidingsperceel.

Op de bestaande natuurbegraafplaats kan het reliëf van het Papendal goed beleefd worden

Graslandontwikkeling richting heischraal grasland op de bestaande natuurbegraafplaats Heidepol

4. Natuurbegraven volgens Natuurbegraven Nederland

4.1. Algemeen

Natuurbegraafplaats Heidepol maakt onderdeel uit van Natuurbegraven Nederland.

Voor Natuurbegraven Nederland is een natuurbegraafplaats een openbaar toegankelijk natuurgebied, maar dan wel een heel bijzonder natuurgebied. Natuurbegraven Nederland biedt mensen een laatste rustplaats in de natuur, een plek waar mensen zich thuis voelen en waar iedereen zich welkom voelt om te genieten van al het moois dat de natuur te bieden heeft. Een plek waar mensen de kracht van de natuur kunnen ervaren; troost, rust en nieuwe inspiratie. Vooral de geboortigheid en intimiteit door de afwisseling van het open veld met heide en bloeiende kruiden op Heidepol worden gewaardeerd. In het natuurgebied streven we naar hoge natuurwaarden. En het landschap vormt zich naar de eigenheid en geschiedenis van de plek.

De natuur als uitgangspunt

Natuur en mens zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Als mensen hebben we de natuur nodig voor een gezonde, fijne leefomgeving. We willen samen met de mensen die een plekje vinden op de natuurbegraafplaatsen een bijdragen leveren aan een mooier en groener Nederland. Het gaat om meer natuur, verbetering van natuurkwaliteit en het kunnen beleven van die kracht van de natuur. Nu en in de toekomst. Duurzame instandhouding is dus een geïntegreerd onderdeel van de werkwijze.

Uitgangspunt is dat de natuur er altijd op vooruit gaat. Natuurbegraven Nederland streeft ernaar de landschappelijke kwaliteit van de natuurgebieden te versterken door de eigenheid van het gebied als uitgangspunt te nemen voor de inrichting en het beheer. Tijdens de periode dat een natuurgebied gebruikt wordt als natuurbegraafplaats investeert Natuurbegraven Nederland in het uitvoeren van natuurherstelmaatregelen die zorgen voor een versnelde natuurontwikkeling. Dit gebeurt bijvoorbeeld door het aanbrengen van heideplagsel op schrale bodems voor een verbeterde vegetatieontwikkeling.

Van het geld dat mensen betalen voor een natuurgraf wordt een deel gestort in een fonds dat de beheerkosten van de natuurbegraafplaats voor minimaal de komende 100 jaar borgt. Na de laatste natuurbegrafenis wordt het beheer van het gebied overgedragen aan Natuurmonumenten. Daarnaast wordt voor ieder natuurgraf een bedrag gestort in het fonds 'Stichting Nieuwe Natuur'. Met geld uit dit fonds wordt extra nieuwe natuur in de omgeving van de natuurbegraafplaats ontwikkeld.

De natuurambities zijn per natuurbegraafplaats vastgelegd in een natuurvisie en worden geconcretiseerd in een beheerplan. De voortgang van de beoogde natuurontwikkeling wordt gevolgd aan de hand van een monitoringsplan. Op basis hiervan kan het beheer worden bijgestuurd. Waar en hoeveel natuurgraven in een gebied mogelijk zijn wordt bepaald door de natuur. Ook bij het graven van een natuurgraf is de natuur leidend. De voorwaarden voor het uitvoeren van deze en andere werkzaamheden op de natuurbegraafplaats zijn vastgelegd in de huisregels van de natuurbegraafplaats en in een ecologisch werkprotocol.

Het ecologisch werkprotocol schrijft bijvoorbeeld voor dat voorafgaand aan het maken van een natuurgraf een controle plaatsvindt op aanwezige beschermde soorten. In de huisregels staan de voorwaarden genoemd waaraan een natuurgraf dient te voldoen. Zo is als grafmarkering enkel een liggende en onbehandelde houten boomschijf als gedenkteken toegestaan. Op deze manier wordt een natuurgraf weer één met de natuur en kunnen mensen van de natuur genieten.

Rust

Natuurbegraven is een tijdelijke functie van het natuurgebied. Als de laatste natuurbegrafenis heeft plaatsgevonden verdwijnt de functie natuurbegraven en blijft de hoofdfunctie van een openbaar toegankelijk natuurgebied.

Met de aankoop van een plekje op een natuurbegraafplaats kopen mensen het recht om op de door henzelf uitgekozen plek in het natuurgebied een laatste rustplaats te hebben. Dit grafrecht wordt notarieel vastgelegd en ingeschreven bij het Kadaster. Het grafrecht is eeuwigdurend; een graf zal nooit worden geruimd. Dit betekent dat de natuurbegraafplaats dus eeuwig natuur zal blijven.

Aanpak ontwikkeling natuurbegraafplaats

Bestaande landschappelijke en cultuurhistorische waarden zijn belangrijke uitgangspunten voor de inrichting van het plangebied. Niet-natuurlijke ingrepen beperken zich tot de aanleg van een jaarrond begaanbare half-verharde padenstructuur met eventueel half-verharde parkeerplaatsen en een tijdelijk informatiecentrum. Er wordt alleen inheems plantsoen aangeplant.

Natuurbegraven Nederland hecht er veel waarde aan dat in alle fasen van de ontwikkeling van een natuurbegraafplaats zorgvuldig gehandeld wordt. Bij de ontwikkeling van een uitbreiding van een natuurbegraafplaats worden belanghebbenden vroegtijdig betrokken (afstemming met lokale natuurpartijen en overheidsinstanties). Onafhankelijke onderzoeksbureaus worden ingeschakeld om onderzoek te doen naar de ecologische en landschappelijke waarden van de locatie. De uitkomsten van de onderzoeken vormen het kader voor een waardevolle ontwikkeling.

Dat de werkwijze van natuurbegraafplaats Heidepol wordt gewaardeerd bewijst de evaluatie van het Natuurpact van het Planbureau voor de Leefomgeving⁹. Hierin wordt Heidepol geprezen als voorbeeld van een natuur-inclusief bedrijf dat investeert in natuur omdat ze ervan afhankelijk is.

---

⁹ Folkert, R., Boonstra, F., 2017. Lerende evaluatie van het Natuurpact - Naar nieuwe verbindingen tussen natuur, beleid en samenleving. PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag & Wageningen University & Research, Wageningen

4.2. Natuurvisie Natuurbegraafplaats Heidepol

De natuurvisie van iedere natuurbegraafplaats is de basis voor het uit te voeren natuurbeheer op de natuurbegraafplaats. Het beschrijft het landschaps-ecologische systeem van het gebied, de relevante beleidskaders, maakt de natuurambitie voor natuurbegraafplaats concreet, beschrijft hoe de streefdoelen eruit zien en welke beheerstrategie gekozen wordt om van de bestaande situatie te komen tot de gewenste doelen. Het beheerplan van de natuurbegraafplaats vormt de concrete uitwerking van de natuurvisie op maatregeleniveau.

Streefdoelen voor natuur en leefgebieden van flora en fauna op natuurbegraafplaats Heidepol zijn:

- De ontwikkeling naar een ecologisch waardevol gebied, met een afwisseling van open en gesloten delen, dat een belangrijke plaats inneemt in het droge zandlandschap van de Veluwe;
- De bescherming en ontwikkeling van de diversiteit aan habitats die passen bij de Veluwe zoals droge heide, heischrale graslanden en gemengde loof- en naaldbossen met eik, beuk en grove den;
- Geleidelijke overgangen tussen landschapstypen of natuurtypen, zodat ecologisch waardevolle gradiënten ontstaan;
- Ontwikkeling van vegetaties die bestaan uit inheemse, lokaal-typische soorten;
- Het versterken en zichtbaar maken van de bijzondere abiotische verschijningsvormen van de Veluwe en typische cultuurhistorische elementen, zoals het Papendal, oude eigendomsgrenzen en oude wegen;
- Een hoge mate van natuur- en landschapsbeleving, door een sterke afwisseling in landschap, situering van paden, variatie in vegetaties;
- Aansluiting bij de natuurambities van Natura 2000, provincie Gelderland en gemeente Arnhem.

De voorgenomen uitbreiding van natuurbegraafplaats Heidepol sluit aan bij bovenstaande streefdoelen. Aanvullende streefdoelen voor het plangebied zijn:

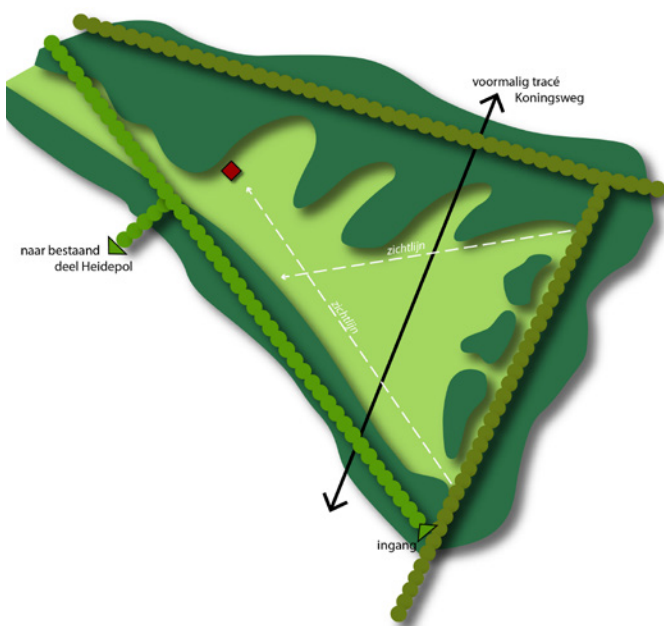
- Het beleefbaar maken van het bestaande reliëf van het droogdal;
- Kansen bieden voor uitbreiding van het leefgebied van bijzondere en/of typische soorten van Natura 2000-gebied de Veluwe, zoals nachtzwaluw, zandhagedis en das;
- Zichtbaar en beleefbaar maken van de cultuurhistorische elementen Koningsweg en oude Harderwijkerweg;
- Het vergroten van de geleidelijke overgangen van dit open gebied naar de bestaande bossen.

5. Ontwerp

Op basis van de natuurvisie voor natuurbegraafplaats Heidepol en de landschaps-ecologische systeemanalyse van het plangebied is een ontwerp gemaakt voor het nieuw te realiseren natuurgebied. Het gehele plangebied van acht hectare wordt omgevormd naar een natuurgebied bestaande uit een afwisseling van open delen met heischrale graslanden, heide en solitaire bomen en gesloten delen met gemengde loofbossen en bosranden met brede mantel- en zoomvegetaties.

Het natuurgebied wordt toegankelijk voor recreanten en biedt ruimte voor plekken waar natuurgraven mogelijk is. Als borging dat natuurbegraven een tijdelijke functie betreft, kiest Natuurbeheer Nederland ervoor om een percentage van 10% als maximum op te nemen in de planregels. Dit houdt in dat maximaal 10% van het gebied daadwerkelijk gebruikt kan worden voor natuurgraven. Dit komt neer op 2900 natuurgraven.

Met de omvorming van het plangebied wordt een belangrijke impuls gegeven aan verbetering van de bestaande natuur- en landschapswaarden, worden de cultuurhistorische waarden van het gebied beter zichtbaar en beleefbaar gemaakt en blijft het open karakter van het gebied behouden.

Kernelementen ontwerp uitbreidingsperceel natuurbegraafplaats Heidepol

De kernelementen van het ontwerp van het plangebied op een rij:

- De intimiteit van het perceel wordt verhoogd door de ontwikkeling van geleidelijke overgangen tussen open gebieden en bos aan de randen van het plangebied;
- Het open karakter van het plangebied wordt behouden door op het centrale deel terughoudend te zijn met nieuwe beplanting;
- De beleving van het open karakter van het plangebied voor zowel bezoekers als passanten wordt verbeterd zonder hierbij de intimiteit van het gebied te verliezen, door de aanleg van nieuwe wandelpaden en zichtlijnen vanuit de Koningsweg. Hiermee wordt tevens aangesloten bij de bijzondere sfeer van Heidepol;
- Er wordt een goede Ausgangssituatie gecreëerd voor de realisatie van droge natuurtypen die typisch zijn voor Natura 2000-gebied de Veluwe; namelijk heischraal grasland (habitattypen H6230) en oude eikenbossen (habitattypen H9190). Hierdoor wordt tevens gezorgd voor een uitbreiding en verbinding van leefgebieden van bijzondere en zeldzame soorten gebonden aan de droge natuurtypen van Natura 2000-gebied de Veluwe zoals das, vliegend hert, nachtzwaluw en zandhagedis;
- De overgangen tussen bos en open gebieden aan de randen van het plangebied bestaan uit brede, goed-ontwikkelde, mantel- en zoomvegetaties en dragen bij aan uitbreiding en verbinding van leefgebied van soorten van Natura 2000-gebied de Veluwe;
- De beleving van het karakteristieke droogdal, Koningsweg en de oude Harderwijkerweg wordt versterkt door de specifieke situering van de aan te leggen half-verharde paden op de rand van het droogdal, de afwisseling in graslanden, mantel- en zoomvegetaties en bos en door het terugbrengen van paden op het oude tracé van de Koningsweg en oude Harderwijkerweg;
- De bestaande Harderwijkerweg wordt gebruikt als centrale natuurverbinding en recreatieve verbinding tussen de bestaande natuurbegraafplaats en het plangebied.

Inrichtingsschets uitbreidingsperceel natuurbegraafplaats Heidepol

Heischraal grasland met mantel- en zoomvegetaties

Mozaïek van droge natuurtypen met droge heide, heischraal grasland en bosranden

6. Inrichting

6.1. Inrichtingsmaatregelen

De volgende inrichtingsmaatregelen worden ter realisatie van de uitbreiding van de natuurbegraafplaats uitgevoerd:

- Aanleg van circa 2.500 m² houtsingels (landschapstype L01.02 Houtsingels), bestaande uit inheems gemengd bosplantsoen;
- Omvorming van 16.500 m² soortenarm bos naar inheems gemengd loofbos met beuk, zomereik en grove den (natuurtype N15.02 Dennen-, eiken-, en beukenbos);
- Omvorming van 47.000 m² agrarisch gebruikt grasland naar droog schraalland (natuurtype N11.01 Droog schraalland, met waar mogelijk de variant heischraal grasland);
- Aanleg van circa 13.500 m² (2 kilometer) bosranden met goed ontwikkelde mantel- en zoomvegetaties (natuurtype N11.01 Droog schraalland);
- Aanleg van 1.000 meter halfverharde paden van 2 meter breed;
- Herstel van het tracé van de oude Koningsweg (3 meter breed) over een lengte van 275 meter en Hoge Harderwijkerweg (2 meter breed) over een lengte van 290 meter, tevens in halfverharding;
- Realisatie van een tijdelijk informatiecentrum van maximaal 125 m² met vijf bosparkeerplaatsen in half-verharding.

6.2. Gemengd loofbos en houtsingels

Het bestaande bos blijft behouden en wordt omgevormd naar een inheems gemengd loofbos met beuk, zomereik en grove den (natuurtype N15.02 Dennen-, eiken-, en beukenbos) met een hoge mate van structuur door de aanwezigheid van dode bomen en natuurlijke verjonging. Hiermee wordt een ecologisch waardevolle verbinding gemaakt met het bosgebied van Nationaal Park de Hoge Veluwe.

Aan de oostzijde van het plangebied worden enkele brede houtsingels (landschapstype L01.02 Houtsingel), bestaande uit inheemse boom- en struiksoorten als zomereik, ruwe berk, winterlinde, beuk, hulst, taxus, grove den, brem, sporkenhout, wilde lijsterbes en hazelaar aangelegd. De houtsingels worden op bepaalde plekken onderbroken, zodat het open karakter van het plangebied ook van buitenaf beleefd kan worden.

6.3. Open gebied met bosranden

Het bestaande agrarisch gebruikte grasland wordt omgevormd naar een droog schraalland (natuurtype N11.01 Droog schraalland). Waar de bodemomstandigheden dit toestaan wordt toegewerkt naar de variant heischraal grasland. Er wordt gestreefd naar een afwisseling van korte, schrale vegetaties met grassen en kruiden passend bij de droge, zandige en leemarme omstandigheden van de Veluwe.

Naast soortenrijke korte vegetaties maken bosranden met daarin ruigtes, struweel en kleine bosjes nadrukkelijk deel uit van het te realiseren natuurtype droog schraalland: Maximaal 40% van het droge schraalland wordt gekenmerkt door deze structurelementen. Deze zijn van belang voor de hier vaak aanwezige hoge soortenrijkdom en zijn onder andere van groot belang voor broedvogels, vlinders en andere insecten¹. In deze zones worden loofbomen en struiken als zomereik, ruwe berk, winterlinde, beuk, hulst, taxus, grove den, brem, sporkenhout, wilde lijsterbes en hazelaar aangeplant. Hiervoor wordt inheems, indien mogelijk autochtoon, bosplantsoen gebruikt. De aan te planten soorten zijn passend bij de droge, zandige en leemarme omstandigheden van de Veluwe. Ook wordt heideplagsel uitgestrooid voor de stimulering van vegetatieontwikkeling. De vorm van de bosranden is golvend en volgt het bestaande reliëf in het landschap, waardoor er een grote verscheidenheid ontstaat in microklimaat en gradienten. De bosranden in het droge schraalland sluiten aan op het bestaande bos in de randen van het plangebied en de directe omgeving.

De graslanden worden bij inrichting ingezaaid met een kruidenrijk grasmengsel. Ook wordt een heidemaaisel verspreid, voor een snellere vegetatieontwikkeling. Verspreid over het grasland zullen solitaire bomen, bosjes en struweel worden geplant die de beleving van het open gebied en de hoogteverschillen extra benadrukken. De omvorming van een voedselrijk grasland naar een voedselarm droog schraalland gebeurt door middel van een uitmijn- en omvormingsbeheer.

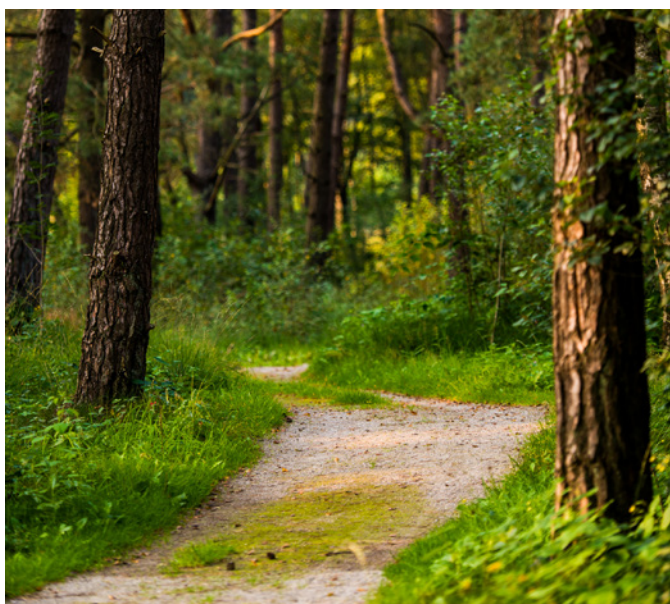
De structuurrijke graslanden sluiten landschappelijk aan bij de bestaande heide- en graslandpercelen van Nationaal Park de Hoge Veluwe.

---

¹ Website BIJ12, 2019. Omschrijving natuurtype N11.01 Droog schraalland. Geraadpleegd 31-01-2019

Padenkaart uitbreidingsperceel natuurbegraafplaats Heidepol

Referentiebeeld van een half-verhard pad met terughoudend karakter op Natuurbegraafplaats Heidepol

Afwisseling van open en gesloten natuurtypen

6.4. Half-verharde padenstructuur

Door het plangebied worden nieuwe half-verharde slingerende wandelpaden aangelegd waarmee alle delen van het plangebied te bereiken zijn. Alle paden (met uitzondering van het oude tracé van de Koningsweg) hebben een beperkte breedte van 2 meter. Alle paden worden aangelegd met een natuurlijk materiaal met duurzaamheidslabel A (zoals Achterhoeks Padvast), hebben een terughoudend karakter en zijn jaarrond goed begaanbaar.

Het oude tracé van de Koningsweg is geïntegreerd in het ontwerp en wordt als een half-verhard, recht pad met een breedte van circa 3 meter aangelegd. De weg wordt extra geaccentueerd door in het noordelijke en zuidelijke bosgebied op de plek waar de weg het plangebied doorsnijdt bomenrijen (zomereik) te planten.

Het hoge tracé van de oude Harderwijkerweg in het zuidwesten van het plangebied wordt weer zichtbaar gemaakt en in gebruik genomen als wandelpad.

6.5. Informatiecentrum en half-verharde parkeerplaatsen

Het uitgangspunt is om de omvang van gebouwen en parkeerplaatsen in en om het plangebied terug te dringen en te concentreren aan de randen van het plangebied.

In de jaren na realisatie van de uitbreiding zal de locatie van de informatiegesprekken zich gaan verplaatsen van de bestaande natuurbegraafplaats naar het plangebied. Hierdoor dienen er enkele infrastructurele inrichtingsmaatregelen uitgevoerd te worden. Deze beperken zich tot de realisatie van een informatiecentrum en vijf bosparkeerplaatsen in half-verharding. Het informatiecentrum krijgt een maximale oppervlakte van 125 m² en wordt, om de openheid van het gebied zo veel mogelijk te bewaren, tegen de bestaande bosrand in het noordwesten van het plangebied gesitueerd. De vijf bosparkeerplaatsen worden op Heidepol gerealiseerd.

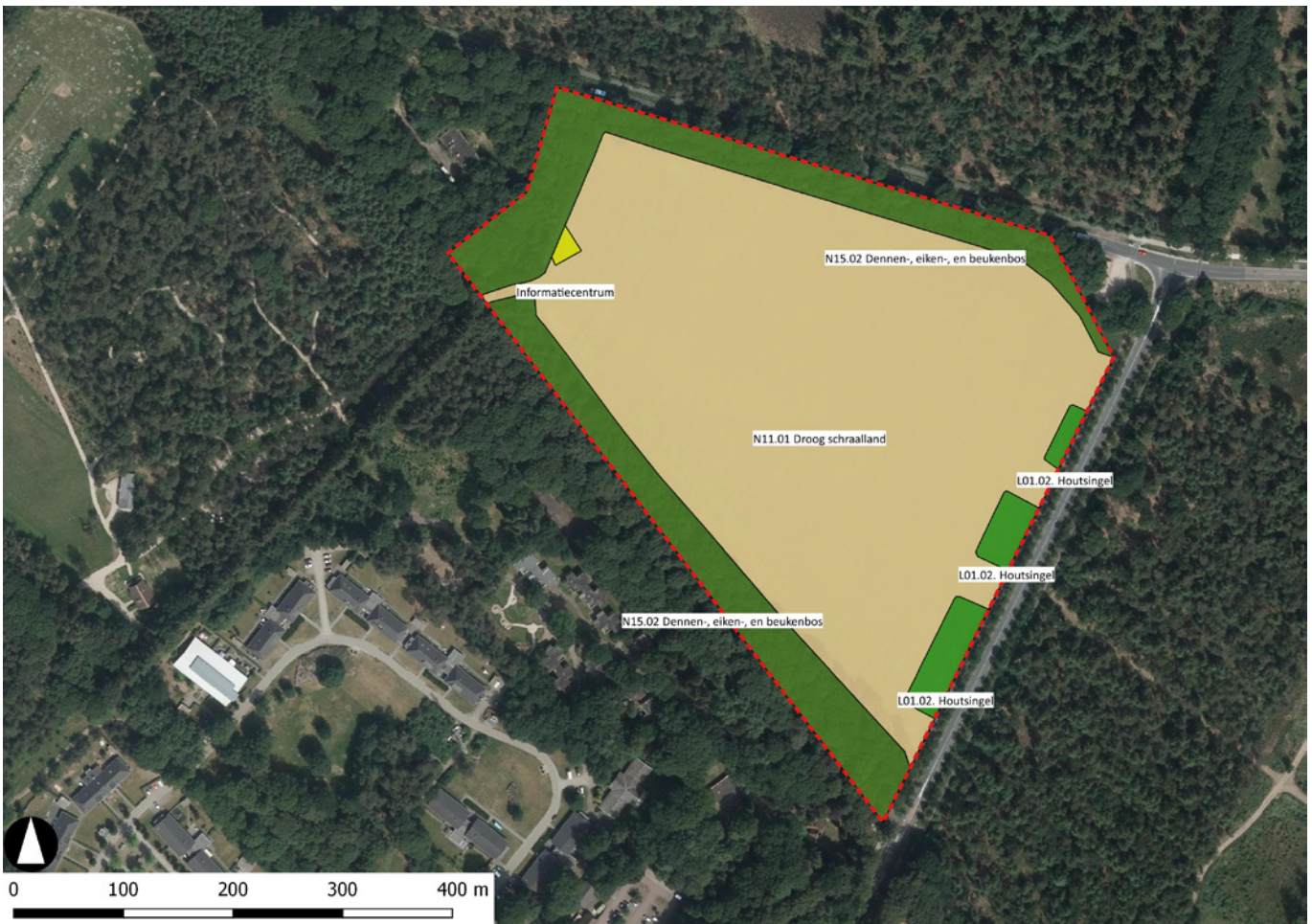
Het gebouw zal na beëindiging van de functie natuurbegraven worden afgebroken en de materialen worden zoveel mogelijk hergebruikt.

Schets bosrand met mantel- en zoomvegetaties

Geleidelijke overgangen tussen open en gesloten natuurtypen

Natuurbeheertypekaart uitbreidingsperceel natuurbegraafplaats Heidepol

7. Beheer

Het beheer op de natuurbegraafplaats is erop gericht de ecologische waarden van het gebied te verhogen en de bestaande cultuurhistorische waarden te behouden en zichtbaar te maken. Natuurbegraven is mogelijk daar waar de natuur het toelaat. Natuurbegraven is een tijdelijke functie. Als de laatste natuurbegravenis heeft plaatsgevonden verdwijnt de functie natuurbegraven en blijft de hoofdfunctie van openbaar toegankelijk natuurgebied.

7.1. Ecologisch werkprotocol

Het sturen op natuurdoelen en -kwaliteit tijdens het natuurbeheer gebeurt op basis van het beheerplan. Het ecologisch werkprotocol borgt dat werkzaamheden geen negatieve effecten hebben op flora en fauna. De natuurambitie, geconcretiseerd in het beheerplan, en het ecologisch werkprotocol bepalen waar precies natuurbegraven mogelijk is. Hierdoor zal de dichtheid van natuurgraven binnen het plangebied variëren.

7.2. Gemengd loofbos en houtsingels

Met betrekking tot het bosbeheer sluit Natuurbegraven Nederland aan bij de door Natuurmonumenten gehanteerde beleidskaders. Het bosbeheer bestaat uit dunningen, exotenbeheer en toekomstbomenbeheer. Uniform gelijkjarig bos wordt omgevormd naar een structureel gemengd loofbos met een grote variatie in leeftijd en structuur. Markante loofbomen die kunnen dienen als zaadbron of met esthetische waarde blijven daarbij behouden. Open plekken groeien binnen drie tot zes jaar dicht met spontane verjonging of worden beplant met inheems plantmateriaal die passend zijn bij de lokale groeiplaatsomstandigheden zoals zomereik, ruwe berk, winterlinde, beuk, hulst, taxus, grove den, brem, sporkenhout, wilde lijsterbes en hazelaar.

De houtsingels aan de oostzijde van het plangebied hebben een dichte structuur. Deze wordt in stand gehouden door een hakhoutbeheer waarbij elke 5-10 jaar een deel van de singels wordt teruggezet. Hierbij worden karakteristieke bomen gespaard.

Bij het bosbeheer wordt ervoor gezorgd dat de waardevolle laanstructuren op grondgebied van gemeente en provincie voldoende ruimte krijgen. Daarnaast worden conform wettelijke voorschriften, bij herplant van plantsoen ter plekke van de belemmerdestrook van de brandstofleiding (in het noorden, parallel aan de Otterloseweg) geen diepwortelende beplanting of bomen aangebracht.

7.3. Open gebied en bosranden

Op de voormalige landbouwgrond zal in de eerste jaren gestart worden met een uitmijnbeheer, waarbij voedingstoffen als fosfaat op versnelde wijze worden afgevoerd uit de bodem en deze verschaalt.

Het reguliere beheer is gericht op het open houden van minimaal 60% van het deel dat is aangewezen als droog schraalland² op de natuurbeheertypekaart op bladzijde 26. Dit gebeurt door het uitvoeren van een mix van kleinschalige beheermaatregelen zoals maaien, plaggen, bekalken en het verwijderen van opslag. Het maaien gebeurt in de regel één keer per jaar, maar zal in de eerste jaren door de hoge biomassa-productie vaker gebeuren. Het maaisel wordt afgevoerd. De uitvoer van de maatregelen worden gespreid in tijd en ruimte, zodat een mozaïek van jonge en oudere vegetaties ontstaat. Markante bomen zoals vliegdennen of solitaire inheemse loofboomsoorten blijven in het veld staan. Op de meest schrale en zon beschenen plekken zal een heidevegetatie ontstaan, op de iets rijkere plekken een heischraal grasland.

Het bosrandenbeheer is gericht op het behouden van struweel, ruigte en bosjes op maximaal 40% van het deel dat is aangewezen als droog schraalland³ op de beheertypekaart. Het beheer bestaat uit maaien van gras en ruigte en het afzetten van houtige beplanting. Dit gebeurt eens in de 2 tot 10 jaar. Door te variëren in beheerintensiteit wordt een gradient gecreëerd vanaf het grasland (intensief beheer) tot in het bos (extensief beheer), waardoor grote verschillen in licht- en warmteverhoudingen, verticale structuur en voorkomen van verschillende planten- en diersoorten ontstaan. Door beheer worden de mantel- en zoomvegetaties in stand gehouden en wordt successie naar bos voorkomen.

7.4. Leefgebiedenbeheer en exoten

Door in het natuurbeheer uit te gaan van een leefgebieden-benadering worden gunstige omstandigheden gecreëerd voor alle typische diersoorten die horen bij het droge zandlandschap van de Veluwe. Door het maken van landschappelijke verbindingen met de omringende natuurgebieden worden typische soorten van de Veluwe als vliegend hert, zandhagedis en nachtzwaluw bevoorrecht. Nieuwe rasters worden daarom alleen geplaatst wanneer dit om ecologische redenen nodig is. Het bestaande raster en ecopassage gelegen tegen de Koningsweg ter verbinding van leefgebieden van reptiel- en zoogdiersoorten blijven behouden.

De groei van invasieve exoten wordt onderdrukt zodat inheemse struiken en bomen niet belemmerd worden in hun groei en een grote diversiteit aan flora en fauna mogelijk is. De uitbraak van nieuwe invasieve exoten wordt voorkomen.

2 Conform beheeradvies BIJ12 voor natuurstype N11.02 Droog schraalland.

3 Conform beheeradvies BIJ12 voor natuurstype N11.02 Droog schraalland.

8. Samenvatting

Naturbegräafplaats Heidepol is een plek waar mensen de kracht van de natuur kunnen ervaren; troost, rust en nieuwe inspiratie. Het biedt mensen de mogelijkheid van een zelf uitgekozen, eeuwigdurende laatste rustplaats in de natuur. Sinds de opening van Heidepol in 2012 heeft de natuur zich hier kunnen ontwikkelen en is het gebied voor velen een dierbare plek geworden.

Om mensen in de regio Arnhem ook in de toekomst op deze plek de mogelijkheid van een laatste rustplaats in de natuur aan te kunnen bieden is uitbreiding van Heidepol nodig. Door de omvorming van het aangrenzende landbouwperceel wordt dit mogelijk gemaakt.

De uitgangspunten voor de ontwikkeling komen voort uit een grondige analyse van de historie van het perceel, de actuele natuurwaarden en de samenhang met het omliggende landschap. Hieruit komt naar voren dat het plangebied is omringd door natuurgebieden met hoge natuurwaarden en dat het plangebied geografisch gezien een verbindende schakel vormt tussen deze gebieden. Echter, de natuurwaarde en de kwaliteit van de verbindende ecologische functie van het plangebied zijn momenteel erg laag, door het huidige agrarisch gebruik. Er ligt een kans om de natuurwaarde en verbindende functie te versterken. Daarnaast ligt er een kans om het aanwezige reliëf en de historische waarden van het plangebied beter zichtbaar en beleefbaar te maken.

Met het ontwerp voor het uitbreidingsperceel wordt circa 8 hectare landbouwgrond omgevormd naar natuur. Het bestaande monotone gemengde bos wordt omgevormd naar een goed-ontwikkeld soortenrijk loofbos (natuurtype N15.02 Dennen-, eiken- beukenbos). Aan de oostzijde van het plangebied worden drie houtsingels (landschapstype L01.02 Houtsingels) aangelegd, bestaande uit inheems gemengd bosplantsoen. Daarnaast wordt een start gemaakt met de omvorming van 47.000 m² soortenarm grasland naar heischraal grasland (natuurtype N11.01 Droog schraalland). Er worden circa 2 kilometer bosranden met brede mantel- en zoomvegetaties aangelegd (natuurtype N11.01 Droog schraalland). Ten behoeve van natuurbegraven zullen een informatiecentrum van 125 m² en vijf bosparkeerplaatsen worden gerealiseerd. Ook worden 1,5 kilometer halfverharde paden aangelegd, waarmee onder andere het oude historische tracé van de Koningsweg en oude Harderwijkerweg worden hersteld.

Het natuurbeheer in het plangebied is gericht op het versterken van de natuur conform de natuurdoelen die gesteld zijn door naturbegräafplaats Heidepol. Bij het graven van natuurgraven en andere activiteiten wordt zorgvuldig gewerkt volgens een ecologisch werkprotocol, zodat geen schade aan bomen of kwetsbare diersoorten optreedt. Met dit ontwerp en het toekomstige beheer wordt aangesloten bij de belangrijkste beleidskaders en ambities van provincie, gemeente en omringende natuurbeheerders. Zo wordt onder andere een bijdrage geleverd aan het verbinden van de heidelandschappen van de Veluwe, aan het uitbreiden van het areaal heischraal grasland, het zichtbaar maken van de landschappelijke structuur en aan het meer toegankelijk en beleefbaar maken van verborgen cultuurhistorische elementen in het buitengebied van Arnhem.